

— Úvod

Jsem ráda, že se chystáte začít do prvního čísla již 16. ročníku časopisu *Romano džaniben*. Pro přehlednost jsme se opět vrátili k původnímu číslování jednotlivých vydání, kdy místo již zavedených, ale, jak jsme zjistili, pro mnohé nepřehledných *ñilaj* (léto) a *jevend* (zima), budou na obálkách *Romano džaniben* opět číslice. V rukách tedy držíte číslo 1/2010.

Novinkou od roku 2010 je také zanesení časopisu *Romano džaniben* na Seznam recenzovaných neimpaktovaných periodik spravovaném Radou pro vědu, výzkum a inovace. Status recenzovaného periodika časopis získal zpětně od roku 2009. V této souvislosti jsme jako poslední inovaci vložili stránku na závěr časopisu před tiráž, na níž se příspěvatelé dozví podmínky redakce k formátování odborných příspěvků.

Články v tomto čísle si jsou tematicky poměrně blízké, buď se zaměřují na identitu Romů, nebo ze sociolingvistického pohledu zkoumají romský jazyk určité skupiny a jeho užívání. Při příjmu článků do redakce k těmto avizovaným tématům jsme však v redakci učinili zkušenost, že se ještě stále autoři zaměřují ve svých textech mnohem častěji na neromskou část populace, nežli na Romy samotné. Pravda, i článek o vnímání romské identity *Neromy* může být veskrze zajímavý, ale patřil by na stránky spíše „gadžologického“ periodika. Máme pocit, že *Neromové* coby objekt zájmu badatelů, mají publikační prostor dostatečný, proto obdobné rukopisy článků v redakci s díky odmítáme a doufáme, že texty v tomto čísle časopisu vás i tak zaujmou.

Vedle odborných textů si zde dovolím upozornit i na nerecenzovanou část časopisu, kde otiskujeme studii rumunského autora Gheorghe Sarău o situaci romštiny v Rumunsku. Pro zajímavost jsme text ponechali v původním autorově znění v romském jazyce v tzv. mezinárodním zápisu, který se Gheorghe Sarău spolu se svým francouzským kolegou Marcelem Courthiadem snaží prosazovat. Zápis samotný i užívání jakési naddialektní variety romštiny je kontroverzní a jeho užívání např. v základním školství diskutabilní. I proto se domníváme, že

— My nemáme rozdielov. Diskurz o etnicite a identite rómskych a nerómskych svedkov Jehovových na východnom Slovensku²

Abstract

The paper describes the mechanisms how Watchtower ideology affects and transforms the perceptions of ethnic identification and ethnic stereotypical representations of Romani and non-Romani Jehovah's Witnesses. The Watchtower Society's attitude toward Roma could be characterized as ethnically indifferent; in its mission they focus equally on the non-Roma and the Roma and in their missionary work they do not particularly distinguish by ethnicity. According to field work observations non-Roma and Roma had equal positions and there was no differentiation according to ethnical

1 Mgr. Tomáš Hrustič, PhD. Je zamestnancem Ústavu etnológie Slovenskej akadémie vied.

Email: tomhrustic@gmail.com

2 Predkladaná štúdia vychádza z autorovho dlhodobého terénneho výskumu na východnom Slovensku (okresy Sobrance a Michalovce), ktorý viedol k napísaniu dizertačnej práce *Náboženské konverzie Rómov vo východnom Zemplíne v spektre interpretácií*. Táto štúdia vznikla prepracovaním jednej časti tejto dizertačnej práce. Terénny výskum bol realizovaný vo viacerých fázach v rozmedzí rokov 2004 – 2008, hlavná časť výskumu bola sústredená do obdobia od júla 2005 do februára 2006, kedy som žil v jednej rómskej rodine v konkrétnej osade v lokalite a mal som tak možnosť realizovať dlhodobý stacionárny výskum. Táto rodina nepatrila k svedkom Jehovovým, táto osada bola skôr nábožensky indiferentná, avšak táto komunita bola prepojená v rámci rodinných a ekonomických väzieb na iné rómske komunity v okolí. Počas dlhodobého výskumu som tak navštevoval aj ďalšie rómske komunity v tejto lokalite, a postupne som si vytvoril relatívne dobrú východiskovú pozíciu pre vedenie rozhovorov a zúčastnených pozorovaní. Materiály k tejto štúdii tak pochádzajú z poloformálnych štrukturovaných rozhovorov s respondentmi, z neformálnych rozhovorov a zo zúčastneného pozorovania náboženských stretnutí a zborov Jehovových svedkov. Počas tohto obdobia som spravil približne 30 rozhovorov s 15 rómskymi členmi náboženskej spoločnosti svedkov Jehovových, rovnako aj rozhovory s nerómskymi členmi tejto náboženskej spoločnosti (samozrejme, počas výskumu bolo spravených oveľa väčšie množstvo rozhovorov s respondentmi, ktorí nepatrili k svedkom Jehovovým, keďže výskum nebol primárne zameraný len na pôsobenie tohto náboženského hnutia). Spracovanie a analýza výskumných materiálov prebiehala jednak priebežne, a potom v rokoch 2009 a 2010 aj v rámci projektu VEGA (Grant č. 2/0106/10 „Sociokultúrna zmena a adaptácia: transformačné procesy v súčasnej slovenskej spoločnosti“) v Ústave etnológie SAV.

3 Momentálne je v štádiu prípravovaná antológia *Romani Pentecostalsms*, ktorá mapuje pôsobenie letničných a charizmatických hnutí medzi Rómami na celom svete. Antológiu zostavuje David Thurfjell zo Södertön University v Stockholme a Adrian Marsh z University of Greenwich a do projektu prispeli svojimi štúdiami bádatelia z celého sveta, ktorí sa téme rómskych letničných hnutí venujú.

Skôr ako sa budem podrobnejšie venovať vzťahu Rómov k náboženskej spoločnosti Jehovovi svedkovia a reflexie etnicity rómskych Jehovových svedkov, je potrebné aspoň stručným spôsobom

Základy organizácie a učenia náboženskej spoločnosti Jehovovi svedkovia

Na Slovensku v poslednej dobe čoraz viac badateľne rastie počet aktívnych členov náboženskej spoločnosti Jehovovi svedkov. Táto organizácia je v súčasnosti najväčšou kresťanskou denomináciou na Slovensku. Jej členovia sú rozšírení po celom svete, najmä v Európe, Severnej Amerike a Austrálii. Organizácia je založená v roku 1927 v New Yorku a jej cieľom je šíriť učenie Ježiša Krista a pripravovať ľudí na príchod Kráľovstva Božieho. Členovia sú organizovaní do skupín, ktoré sa stretávajú pravidelne na biblických štúdiách a modlitbách. Organizácia je známa svojimi intenzívnymi štúdiami Biblie a svojimi výukovými materiálmi. Jej učenie je založené na Biblii a jej interpretácii. Organizácia je známa svojimi intenzívnymi štúdiami Biblie a svojimi výukovými materiálmi. Jej učenie je založené na Biblii a jej interpretácii.

Keywords: *Romans, Slovak Republic, Jehovah's Witnesses, identity*

background visible at religious meetings. However, ethnicity and identity have a relevant importance. Taking into account the relationship of ethnic identity and religious identification, ethnic differences seem to be negated. Moreover, those Roma who have undergone conversion significantly redefine their value system. It therefore appears that membership of a religious movement or religious identity is often a tool for constructing new forms of social and ethnic relations.

bom priblížiť niektoré základné informácie o samotnej organizácii Jehovových svedkov, keďže viaceré aspekty učenia a sociálnej organizácie majú priamy vplyv na transformáciu a formovanie novej identity ich členov a nie sú všeobecne známe.

Učenie Jehovových svedkov⁴ je centrované okolo myšlienky jediného Boha – Jehovu. Odmietajú učenie o trojici, Ježiš je svojou mocou, podriadený Jehovovi, ktorý je všemohúci (Scotland, 2004: 42). Jehovisti veria, že cieľ, kvôli ktorému Boh stvoril Ježiša a celú zem, je ten, aby vyjadril a naplnil svoju schopnosť, potenciál lásky a opatril ľudí slobodou vôle, aby aj oni mali možnosť vyjadriť svoju lásku k Stvoriteľovi (Beckford, 1975: 106). Z toho sa potom odvíja aj ponímanie hriechu. Hriech je chápaný ako akýkoľvek skutok, alebo myšlienka neposlúžnosti voči pravidlám, ktoré Boh vymenoval v Biblii. Podľa svedkov, na svete bude hriech vždy prítomný, keďže Satan neustále pokúša ľudskú myseľ, ale nádej na odpustenie má každý, kto žije podľa Božích pravidiel a kto oľutuje hriechy (Beckford, 1975: 106). Svedkovia považujú Bibliu za jediný a neomylný zdroj všetkého nevyhnutného poznania o Bohu a histórii sveta (Beckford, 1975: 108). Posledný súd, ako aj nádej na večný život nastane v kataklizme dejín počas Armagedonu. Ako výsledok tohto posledného súboja získajú verní večnú spásu⁵.

4 Počiatky Náboženskej spoločnosti Jehovovi svedkovia sa spájajú s osobou Charlesa Taze Russela (1852-1916), ktorý bol spočiatku horlivým adventistom, no časom si okolo seba vytvoril študijnú a modlitebnú skupinu prívržencov. Od Adventistov sa odlišoval v tom, že Ježišov druhý príchod vnímal skôr v duchovnom ako fyzickom význame (Scotland, 2004: 40). Russel založil v roku 1879 časopis s názvom *Zion's Watchtower and Herald of Christ's Presence*, okolo ktorého sa vyformovala stabilná kongregácia, a v roku 1881 založil organizáciu Zion's Watchtower Tract Society (Scotland, 2004: 41). Russel, pôvodným povoláním obchodník, viedol prívržencov hnutia k tomu, aby pri predávaní literatúry a šírení jeho biblického posolstva využili prakticky všetky prostriedky modernej reklamy a marketingu (Holden, 2002: 19). Predpovedal Ježišov príchod a ustanovenie večného Kráľovstva Božieho na rok 1914. Po tomto dátume časť sklamaných prívržencov, ktorí neboli svedkami Ježišovho príchodu, hnutie opustila, no Russel tvrdil, že Ježiš na zem prišiel, avšak je neviditeľne prítomný (Holden, 2004: 19; Ondrejovič, 1997: 325). Po nenaplnenom prorocktve Russel nabádal svojich stúpenecov k trpezlivosti a tvrdil, že Božie kráľovstvo na zemi sa ustanoví postupne (Schmalz, 1994: 296). Na dnešnej podobe hnutia sa podpísali ďalší dvaja Russelovi nástupci. Joseph Franklin Rutherford (1869-1942), ktorý z časopisu *Strážna veža* spravil jeden zo základných textov spoločnosti. Počas Rutherfordovho vedenia sa ustálilo v roku 1931 pomenovanie „Jehovovi svedkovia“ (Scotland, 2004: 41). Rutherfordov nástupca Nathan Knorr (1905-1977), sa zaslúžil o publikovanie množstva doktrinálnych textov a taktiež o vydanie prekladu Biblie, ktorý výhradne používajú Jehovovi svedkovia (Scotland, 2004: 41). Pre zaujímavosť, Knorr zrušil aj pravidlo, že Jehovovi svedkovia v službe, ktorí vykonávajú misiu od dverí k dverám, už nemuseli so sebou nosiť prenosný gramofón, z ktorého prehrávali záujemcom Rutherfordove posolstvá, a radšej zaviedol systém starostlivého tréningu argumentácie, vyjadrovacích schopností a neverbálnej komunikácie, ktorý jednotlivým hlásateľom posolstva umožnil šíriť posolstvo pomocou vlastných kázni (Holden, 2002: 21).

5 V učení Jehovových svedkov sa hovorí o dvoch kategóriách vyvolených – o „malom stáde“, „pravej cirkvi“, ktoré tvorí 144 000 vyvolených ľudí (Scotland, 2004: 42), „ktorí sú povolani z duchovnej temnoty kvôli špeciálnemu účelu počas Kristovho života na zemi“ (Beckford, 1975: 108) a o „ďalších ovciach“, alebo „širšom stáde“, ktorí tvoria tiež neoddeliteľnú súčasť Božej cirkvi tým, že viedli cnostný život plný dobrých skutkov.

Óčakáva sa od nich, že budú šíriť posolstvo Božieho kráľovstva (Beckford, 1975: 108). Spása je podľa teológie Strážnej veže Božím darom pre tých, ktorí veria v Kristovu obet – vykúpné, a pre tých, ktorí vykonávajú na zemi prácu v zmysle Božieho plánu (Beckford, 1975: 110).
Držiavať prísne pravidlá sexuálneho správania, mali by sa vyhýbať návykovým látkam, fajčeniu a verejnosti známa je aj zásada vyhýbať sa krvným transfúziám. Neoslavujú osobné či kalendárne sviatky, narodeniny a Vianoce, mali by sa zdržať politického života, preto sa nezúčastňujú voľieb a striktné sa vyhýbajú vojenskej službe.
Jehovovi svedkovia nemajú duchovenstvo ani kňazov a navonok sú všetci členovia porazovaní za rovnocenných, čomu napovedá aj univerzálne oslovenie „brat“ a „sestra“, alebo vo všeobecnosti ako „služobníci“. Avšak istá a veľmi prísna hierarchia tu je prítomná, ktorá vychádza z rozdelenia zodpovednosti a povinnosti pre každého člena v pobočkách (odbočkách) vo viac ako 230 krajinách na svete (Holden, 2002: 30). Pre vonkajšieho pozorovateľa sa spoločnosť Jehovových svedkov javí ako prísne centralizovaná a riadená organizácia, ktorá zväzuje najnižšie jednotky – lokálne zbory – z centrály v Brooklyne do prísnej hierarchickej štruktúry, no pre členov spoločnosti (Epstein, 1986: 544). Národné odbočky sú priamo podriadené riadiacemu orgánu v Brooklyne. Odbocky sú rozdelené na oblasti, oblasti na kraje, kraje na zbory. Zbory sú základnou jednotkou, ktorá spája veriacich z niekoľkých obcí, zbory sa stretávajú v „sále Kráľovstva“, ktorú by mal mať každý zbor. V každej krajine, kde je funkčná odbočka, existuje výbor odbočiek zložený z niekoľkých členov, ktorí dohliadajú na fungovanie spoločnosti v danej krajine a podliehajú celosvetovému riadiacemu orgánu. Na nižších úrovniach existujú oblasti dozorcovia, krajski dozorcovia a zborovi dozorcovia, ktorí dozerajú na činnosť a funkčnosť jednotlivých oblastí, krajov a zborov⁶ a na vykonávanie misijnej činnosti⁷.
Aj na základe vlastného výskumu sa zdá, že náboženská doktrína u Jehovových svedkov ovplyvňuje každodenný život veriacich ako je to napríklad v prípade iných kresťanských konfesií. Vďaka prepracovanému spôsobu výučby základných doktrínálnych otázok má takmer každý veriaci presné vedomosti o základnej teológii hnutia. Rozdiel medzi normatívnym a žitým náboženstvom je tu tak minimálny. Ako správne zdôrazňuje Holden (2002:

6 http://www.watchtower.org/vj/article_07.htm

7 Práve misijná činnosť je centrálnou súčasťou šírenia ich posolstva. Už názvy ako „svedok“, „služobník“ implicitne napovedajú o tom, že stúpenca spoločnosti Jehovových svedkov venujú veľa svojho času „svedčeniu“ a „službe“. Keďže sú presvedčení, že ich poznanie pravdy je pevne a nemenne, sú povinní túto pravdu šíriť a hlásať všetkým ľuďom – tí, ktorí ju prijmu, majú nádej na spasenie, tí, ktorí nie, budú zatratení. Šírenie pravdy je ich základným a prvotným životným záujmom (Manam, B., 1972: 165).